

VEJLEDNING TIL SEKSUALUNDERVISNING I SILKEBORG KOMMUNE



INTRODUKTION
TIL UNDERVISEREN

| KOLOFON |

UDGIVET AF:

Sundhedsplejen og Skoleafdelingen
i Silkeborg Kommune marts 2015

Revideret november 2016. Revideringen
er gennemført med støtte fra Sundhedsstyrelsen.

INDHOLD:

Lone Smidt, National projektleder, Sex & Samfund
Hans-Jørn Riis, skolekonsulent, Silkeborg Kommune
og Lone Dam Pedersen, sundhedsplejerske,
Sundhedsplejen Silkeborg Kommune

REDAKTION:

Hans Jørn-Riis, projektleder, Skoleafdelingen
Lone Dam Pedersen, projektleder, Sundhedsplejen
Lone Smidt, Sex og Samfund Arbejdsgruppe bestående
af sundhedsplejersker og lærere fra projektet
Gitte Strøm, gruppeleder, Sundhedsplejen
Dorte Troelsen, sundhedsplejerske, Sundhedsplejen
Jens Ryge, lærer, Bryrup skole
Kristine Plambeck, lærer, Kornmod Realskole

REVIDERING/OPDATERING NOV. 2016:

Lone Smidt, Sex og Samfund
Ulla Lenler-Petersen, gruppeleder, Sundhedsplejen
Berit Damholm, lærer, Bryrup skole
Hans-Jørn Riis, skolekonsulent, Skoleafdelingen

GRAFIK OG LAYOUT:

Silkeborg Kommune

ILLUSTRATIONER:

Sidsel Brix

| INDHOLD |

- 04 FORORD
- 05 ANVENDELSE AF SILKEBORG KOMMUNES VEJLEDNING
TIL SEKSUALUNDERVISNING
- 06 BØRN OG SEKSUALITET
- 07 SEKSUALUNDERVISNING I SKOLEN
- 08 SEKSUALUNDERVISNING OG TRIVSEL
- 10 SEKSUALUNDERVISNINGENS ORGANISATION
- 11 SAMARBEJDE MELLE MUNDHEDSPELEJE OG SKOLE
- 12 NØGLEPERSONENS OG SUNDHEDSPEJERSKENS OPGAVER
- 13 MISTANKE OM OVERGREB
- 14 VEJLEDNINGENS MATERIALEHENVISNINGER
- 15 HENVISNINGER TIL BØRN OG UNGE
- 16 HENVISNINGER TIL UNDERVISEREN

FORORD

Silkeborg Kommune ansøgte i 2013 projekt "Afprøvning af model til kvalitetssikring af seksualundervisningen i grundskolen" under Sundhedsstyrelsen. Projektet blev søgt i et samarbejde mellem Børne- og Familieafdelingen og Skoleafdelingen.

Projektet er en modelafprøvning udviklet af Holstebro Kommune.

Under overskriften "Sund Seksualitet" er projektet kørt i et tværfagligt fællesskab mellem sundhedsplejersker, lærere og pædagoger. Der er opstået en stærk energi i dette samarbejde. Det har tilføjet nye vinkler på undervisningens tilrettelæggelse og styrket fokus på det obligatoriske emne.

Affødt af disse erfaringer er det således besluttet at arbejdet med sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab i Silkeborg Kommunes skoler altid foregår i et samarbejde mellem sundhedsplejen og den enkelte skole. Vigtigheden af samarbejdet mellem skolen og sundhedsplejen er beskrevet både i Undervisningsministeriets læseplan for sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab og i "Skolesundhedsarbejde" fra Sundhedsstyrelsen.

Konkret udmøntes det i, at en eller flere nøglepersoner på skolen har kontakten til sundhedsplejersken.

Skolelederen udpeger en lærer/pædagog, som varetager opgaven.

For at støtte lærere, pædagoger, sundhedsplejersker og andre fagpersoner, der arbejder med det obligatoriske emne i Silkeborg Kommunes skoler, har Sundhedsplejen og Skoleafdelingen i samarbejde med Sex & Samfund udarbejdet denne vejledning til seksualundervisningen i 0.-9. klasse. I vejledningen præsenteres ideer til, hvordan man i undervisningen kan arbejde med de obligatoriske mål og områder fra Fælles Mål for Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab, der handler om seksualundervisningens kernefaglighed i form af normer og mangfoldighed, følelser, rettigheder, krop, pubertet, køn, relationer, grænser, seksualitet og seksuel sundhed.

En arbejdsgruppe bestående af lærere, pædagoger og sundhedsplejersker i Silkeborg Kommune har bidraget med konkrete ideer og inspiration.

Det er vores håb, at vejledningen kan bruges som afsæt for diskussion om og refleksion over arbejdet med seksualundervisning og derved give den enkelte lærer/pædagog, det enkelte lærerteam og sundhedsplejersken en håndsrækning til at sikre en nuanceret, kvalificeret og sammenhængende seksualundervisning på alle skoler i Silkeborg Kommune.

ANVENDELSE AF SILKEBORG KOMMUNES VEJLEDNING TIL SEKSUALUNDERVISNING



Silkeborg Kommunes vejledning til seksualundervisning er udviklet med det formål at:

- Bidrage til dialog, refleksion og udvikling af konkrete initiativer til arbejdet med at styrke den faglige progression i seksualundervisningen på skolerne.
- Motivere og inspirere til planlægning af læringsforløb med afsæt i Fælles Mål for sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab.
- Bidrage til at styrke samarbejdet mellem skole og sundhedspleje omkring arbejdet med at opfylde seksualundervisningens mål – herunder at fremme elevernes sundhed og trivsel.

Dette formål er i vejledningen omsat til konkret inspiration til, hvordan seksualun-

dervisningens obligatoriske kompetence-, færdigheds- og vidensmål fra Fælles Mål for sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab kan omsættes til konkret undervisningspraksis.

Vejledningen er trindelt i 0.-3. klasse, 4.-6. klasse samt 7.-9. klasse, og hvert trin er inddelt i de to kompetenceområder med hver deres tilhørende færdigheds- og vidensområder.

Hvert færdigheds- og vidensområde er i vejledningen omsat til relevante læringsmål med tilhørende undervisningsaktiviteter og forslag til materialer. Endvidere er der angivet, hvilke fagindsatserne på det enkelte klassetrin meningsfuldt kan integreres i. Forslagene til fag er udvalgt med afsæt i de faglige berøringsflader og muligheder, der er i Fælles Mål for de pågældende fag.

BØRN OG SEKSUALITET



Alle børn bliver født med en seksualdrift, der som led i en bredere udvikling gerne skal blive til en sund voksenalder. Barnets seksuelle udvikling er en del af personlighedsdannelsen, og udviklingen sker i relation til barnets nærmeste omsorgspersoner. Det er gennem de relationer, at barnet med tiden finder ud af, hvad der opleves rigtigt.

En sund seksuel udvikling forudsætter, at barnet har nogle sunde relationer til voksne og andre børn, hvor der er plads til at udforske, eksperimentere og afprøve forskellige grænser. Det er vigtigt, at det foregår uden deres egne grænser overskrides eller at de overskrider andre børns grænser. Det er normalt, at mindre børn leger doktorlege, hvor de undersøger sig selv og andre.

Seksualitet er så meget mere end det vi voksne tillægger ordet. Det ses også af WHO's definition på seksualitet:

"Seksualitet er en integreret del af ethvert menneskes personlighed. Den er et basalt be-

hov og et aspekt af det at være menneske, som ikke kan adskilles fra andre aspekter i livet. Seksualitet er ikke synonymt med samleje. Det handler ikke om, hvorvidt vi har orgasme eller ej, og endelig er det ikke summen af vores erotiske liv. Dette kan være en del af vores seksualitet, men behøver ikke at være det. Seksualitet er så meget mere. Det er hvad der driver os til at søge efter kærlighed, varme og intimitet. Den bliver udtrykt i den måde, vi føler, bevæger os på, rører ved og bliver rørt ved. Det er lige så meget dette at være sensuel, som at være seksuel. Seksualitet har indflydelse på vore tanker, følelser, handlinger og samhandlinger, og derved på vores mentale og fysiske helb. Og da helb er en fundamental menneskeret, så må seksuel helb også være en menneskeret."

WHO's definition understreger seksualiteten som et centralt aspekt af det at være menneske og bekræfter således vigtigheden af, at eleverne modtager sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab allerede fra 0. klasse.

SEKSUALUNDERVISNING I SKOLEN

Seksualundervisning er en del af det obligatoriske emne, sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab. Seksualundervisningen foregår i de skemalagte fag. Skolelederen træffer beslutning om, hvilke fag undervisningen i de obligatoriske emner skal foregå i.

Seksualundervisningens formål er at udvikle elevernes kompetencer til at fremme sundhed og trivsel for sig selv og andre. Det betyder, at eleverne, med afsæt i seksualundervisningens temaer, blandt andet skal arbejde med at udvikle ideer og skabe forandringer, der fremmer sundhed og trivsel i de fællesskaber, de indgår i.

Hvis seksualundervisningen skal fremme en forandringsproces hos eleverne og bidrage til at styrke elevernes sundhed og trivsel, kræver det en målrettet seksualundervisningsindsats gennem hele skoleforløbet, hvor eleverne arbejder

fagligt og struktureret med seksualundervisningens mål og indhold.

Læseplanen for emnet sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab beskriver de tre trinforløb for de to kompetenceområder: Sundhed og trivsel samt køn, krop og seksualitet.

Vejledningen til **Fælles Mål** beskriver undervisningens tilrettelæggelse og indhold og en udbygning af fagets kompetenceområder:

"Undervisningen tilrettelægges, så den imødekommer målsætningerne om en længere

og mere varieret skoledag, heriblandt varieret og anvendelsesorienteret undervisning, bevægelse, åben skole og understøttende undervisning."



"I Folkeskolens obligatoriske emne sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab skal eleverne gennem tilegnelsen af sundhedsfaglig viden og relevante færdigheder udvikle kompetencer til at fremme sundhed og trivsel for sig selv og andre."
(Emnets identitet og rolle)

Vejledning til Fælles Mål

SEKSUALUNDERVISNING OG TRIVSEL

Centralt i seksualundervisningen er temaer som køn og kønsroller, krop, følelser, relationer, identitet og seksualitet. Disse temaer er også vigtige elementer, når det drejer sig om elevernes trivsel og det sociale fællesskab i klassen. Erfaringer viser, at en målrettet indsats for at skabe en konstruktiv dialog om netop disse temaer gennem hele skoleforløbet, øger elevernes anerkendelse af og respekt for hinandens forskelligheder. Seksualundervisningen kan derfor med fordel ses som en integreret del af skolens øvrige indsatser for at sikre trivslen blandt eleverne herunder forebyggelse af mobning og diskrimination.

Erfaringer viser, at de sundheds- og trivselsfremmende potentialer ved seksualundervisningen styrkes, hvis undervisningen foregår i et trygt læringsmiljø, og hvis den baserer sig på en aktiv og involverende pædagogik, engagerende dialog, elevernes eget arbejde med udvikling af sundheds- og trivselsfremmende tiltag samt åben kommunikation om seksualundervisningens temaer.

SEKSUALUNDERVISNING I ØVRIGE FAG

Seksualundervisning kan integreres i skolens øvrige fag især som tværfaglige forløb på alle trin. Det er vigtigt at være opmærksom på læringsmål, som relaterer til sundhed i disse fag. Den understøttende undervisning kan være med til at give plads til den enkelte elevs fordybelse i områder, som interesserer og giver mening.

DEN UNDERSTØTTENDE UNDERVISNING

Hensigten med den understøttende undervisning er, at den skal anvendes til forløb og læringsaktiviteter, der har enten direkte sammenhæng med undervisningen i folkeskolens fag og obligatoriske emner, eller som sigter bredere på at styrke klassefællesskabet samt elevernes sociale kompetencer og trivsel. Derfor er der oplagte muligheder for at planlægge seksualundervisningen som et element i den understøttende undervisning.

Pædagoger og lærere kan således anvende den understøttende undervisning til dels at støtte op om de indsatser, der arbejdes med i den skemalagte undervisning og dels som særskilte tiltag, der har fokus på fremme af elevernes

sundhed og trivsel. Den understøttende undervisning kan eksempelvis anvendes til elevernes selvstændige arbejde med projektførelse, præsentationer og øvrige produkter, som er en del af læringsforløb, der er tilrettelagt i den skemalagte undervisning.

På www.underviserportal.dk findes inspiration til konkrete aktiviteter, der kan anvendes af pædagoger og lærere til mindre selvstændige forløb eller indsatser i den understøttende undervisning. Alle aktiviteter på underviserportal.dk er udviklet med afsæt i Fælles Mål for sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab.

LÆRINGSMÅLSTYRET UNDERVISNING

Undervisning i seksualundervisning er også omfattet af Læringsmål. Undervisningen tilrettelægges også her efter hvad eleverne skal kunne ved undervisningens afslutning.

I vejledningen er de færdigheds- og videnområder fra Fælles mål for Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab omsat til forslag til læringsmål.

Se mere på EMU

DEN ÅBNE SKOLE

Undervisningen i seksualundervisningen har et stort potentiale i forhold til at åbne sig mod lokalsamfundet og samfundet generelt.

I seksualundervisningen skal eleverne arbejde med at iværksætte tiltag og skabe forandringer, der fremmer sundhed og trivsel for dem selv og andre.

Eleverne kan i den forbindelse undersøge lokale sundheds- og trivselsproblemstillinger i Silkeborg Kommune i forhold til temaer som krop, køn, følelser, grænser, seksualitet og seksuel sundhed. På baggrund af elevernes undersøgelser kan de tilrettelægge og gennemføre lokale kampagner eller formulere forslag til lokale indsatser og tage kontakt til lokale politikere for at præsentere forslagene.

Eleverne kan også udvikle og gennemføre oplysningsevents relateret til lokale problematikker i forhold til seksualundervisningens temaer. Dette kan tilrettelægges i samarbejde med

relevante samarbejdspartnere eksempelvis apoteket, biblioteker, kulturinstitutioner, ungdomsklubber og foreninger med fritidstilbud for unge.

En anden model for den åbne skole kan handle om at invitere relevante personer og organisationer fra Silkeborg på besøg i klassen til at belyse, informere om eller diskutere en konkret problemstilling, der har relation til det tema klassen arbejder med.

Eleverne kan tilsvarende tage på besøg i lokalsamfundet eksempelvis på kommunes kunstmuseer for at undersøge fremstilling af krop, køn og seksualitet i kunsten, besøge plejehjem eller en ældreklub for at tale med den ældre generation om, hvordan normer for eksempelvis familie, krop, kærester og køn har ændret sig historisk set, besøge apoteket eller dagligvarebutikker for at høre om de præventionsformer, som sælges her, eller undersøge og sammenligne priser på kondomer hos forskellige lokale aktører, der sælger kondomer.

Princippet omkring den åbne skole giver med inddragelse af det omgivende samfund potentialer for en større forståelse af det brede sundhedsbegreb for det enkelte barn.

Se mere på **"Ud & Lær"**

SKOLE/HJEM SAMARBEJDE

For at skabe det bedste afsæt for seksualundervisningen er det vigtigt, at hjemmet bakker op om indsatsen. Det anbefales derfor, at hjemmet inddrages i seksualundervisningen og de faglige overvejelser, der ligger bag den indsats, der planlægges gennemført. På et årgangsførældremøde el. via ForældreIntra kan der f.eks. fortælles om:

Læseplan for sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab.

Sundhedsplejens skolekatalog og sundhedsplejerskens arbejde i 2., 3., 5., og 8. klasse

- Skolens eller underviserens hidtidige erfaringer med seksualundervisning til det pågældende klassetrin.
- Planlagte aktiviteter eller undervisningsplaner og/eller årsplaner i relation til seksualundervisningen.

- Eksempler på oplæg og undervisningsmaterialer.
- Eksempler på elevprodukter fra seksualundervisning.
- Lærernes opgave og hjemmets ansvar med henblik på en forventningsafstemning.
- Udlever evt. Sex & Samfunds foldere **"Tal med dit barn om følelser, krop og grænser"** og henvis til siden **"Bedreseksualundervisning"**

I forbindelse med skole/hjem samtaler kan der inddrages eksempler på elevprodukter fra seksualundervisningen, hvor elevens egen præsentation af produktet er udgangspunkt for samtalen om temaer relateret til seksualundervisningen.

Det kan styrke samarbejdet mellem skole og hjem, hvis der i forbindelse med forældremøder i klassen eller på årgangen arrangeres fælles oplæg og debatarrangementer om emner, der knytter sig til både seksualundervisningen og den indsats, der kan gøres i hjemmet.

Find inspiration til samarbejdet mellem skole og forældre på www.underviserportal.dk

ET TRYGT RUM I UNDERVISNINGEN

Der skal arbejdes med at udvikle et trygt rum i seksualundervisningen, hvor eleverne ved, hvad der skal ske, hvor man ikke udleverer sig selv og hinanden, og hvor eleverne oplever, at der er respekt for hinandens synspunkter. Læs mere om det trygge rum og find aktiviteter til at arbejde med det trygge rum i undervisningen på <http://www.underviserportal.dk>

Silkeborg Kommunes "Lærings- og trivselspolitik" er en central del af seksualundervisningen, bl.a. den fælles opgave om at sikre "det gode børneliv". Se især s. 7 ff. i <http://silkeborgkommune.dk>.

Der henvises ligeledes til <http://silkeborgkommune.dk> "Mindset for inklusion 0-18 årsområdet". Hæftet forventes at være en aktiv del af de fagprofessionelles arbejde.

SEKSUALUNDERVISNINGENS ORGANISERING



Seksualundervisningen kan organiseres på mange forskellige måder. Teamsamarbejde er vigtigt i forhold til koordinering og kvalificering. Nøglepersonen har den koordinerende opgave med det obligatoriske emne og er en vigtig ressource, der kan trækkes på.

I forhold til at sikre, at der arbejdes hen imod forenklede Fælles Mål er det af afgørende betydning, at seksualundervisningen lægges ind i de faglige årsplaner for den enkelte klasse, og at seksualundervisningen tilrettelægges i målrettede forløb med fokus på udvikling af elevernes kompetencer svarende til trinforløbene i læseplanen.

Emnet integreres i de skemalagte fag f.eks. som tværfaglige projektforsøg. Det er også vigtigt at indarbejde læringsmål fra andre fag, som også relaterer til sundhed.

I Silkeborg Kommune arbejdes med den årlige kampagne Uge Sex, der kan danne ramme for den kontinuerlige seksualundervisning i klassen. Kampagnen foregår i uge seks, og ved tilmelding gives adgang til nye og gratis undervisningsmaterialer. Der kan også vælges en anden uge. **Læs mere om "Uge Sex"**

Elevinddragelse og evaluering er vigtige aspekter i forhold til at sikre elevernes udbytte af seksualundervisningen. Fastsættelse af arbejdsformer, metoder, stofvalg og evalueringsformer bør derfor i videst muligt omfang foregå i et samarbejde mellem underviser og elever.

I forbindelse med planlægningen af et forløb kan underviseren og klassens elever samarbejde om at fastlægge de læringsmål, der søges opfyldt. Underviseren kan eksempelvis tale med eleverne om de forventninger, de har til seksualundervisningen, og sammen kan underviser og elever omsætte emnets trinmål til konkrete læringsmål eller spørgsmål, som klassen vil undersøge i forbindelse med et givent forløb.

Som afslutning på forløbet evaluerer eleverne individuelt eller i fællesskab sammen med underviseren, hvorvidt de opstillede mål er nået, eller om der er fundet svar og forskellige handlemuligheder i forhold til et givent spørgsmål.

Det anbefales også at bruge evalueringsværktøjer som logbogsarbejde og arbejdsportfolio, som elever og underviser kan bruge som redskaber til dialog om vigtige aspekter af seksualundervisningen.

SAMARBEJDE MELLEM SUNDHEDSPLEJE OG SKOLE

Gennem arbejdet med projektet "Sund seksualitet", er det besluttet at sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab i Silkeborg Kommunes skoler altid foregår i et samarbejde mellem sundhedsplejen og den enkelte skole.

På hver skole er der tilknyttet en sundhedsplejerske, som ofte vil være på skolen på faste ugedage. Sundhedsplejen har udarbejdet et **skolekatalog**, hvori der er beskrevet, hvilke opgaver sundhedsplejersken har på de enkelte årgange.

Sundhedsplejersken skal tilbyde undervisning på udvalgte årgange. Se det aktuelle Skolekatalog. Det vil her være relevant at det omhandler sundheds- og seksualundervisning. Sundhedsplejerske og lærer/lærerteam aftaler, hvad der er relevant for klassen og at undervisningen ligger på et tidspunkt, så det er i sammenhæng med et emneforløb i klassen. På øvrige årgange kan lærerne spørge sundhedsplejersken til råds, omkring planlægning af et forløb i emnet seksualundervisning.

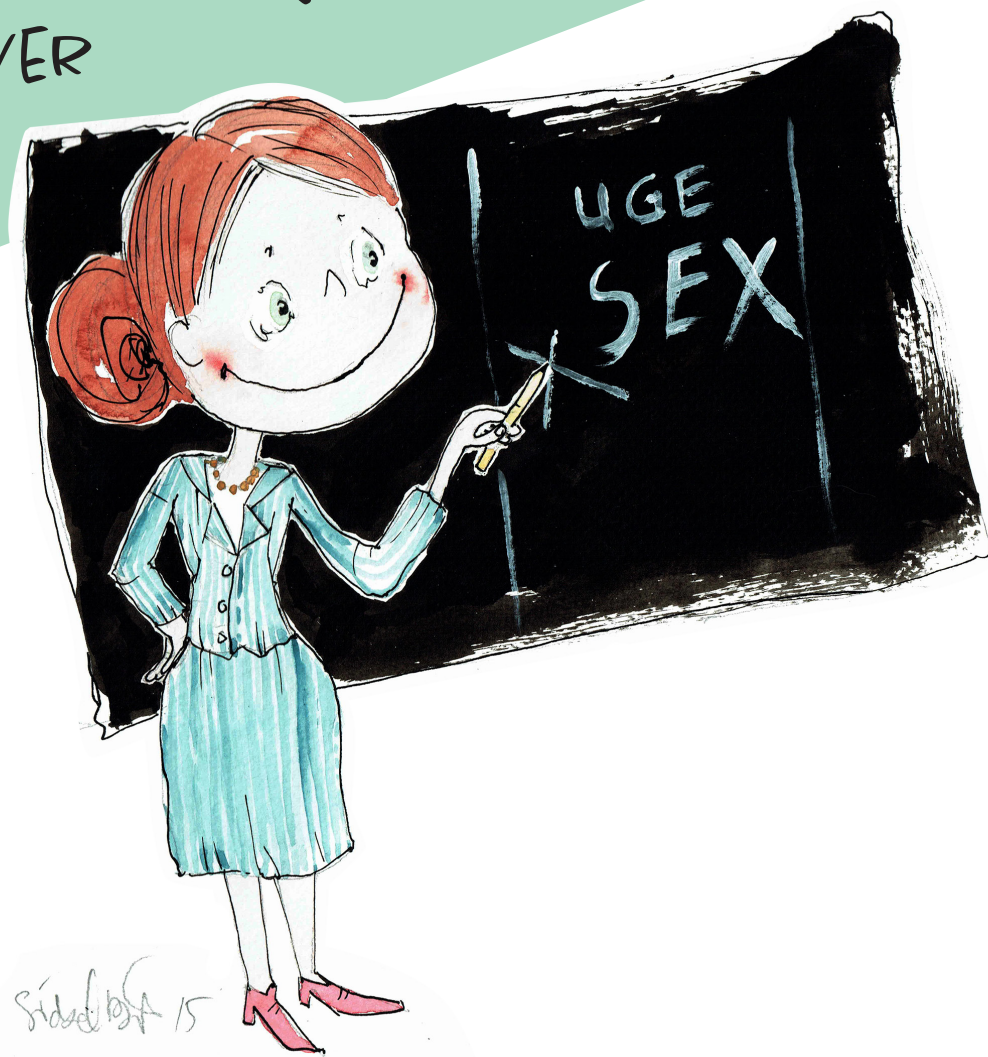
Sundhedsplejersken kan også tilbyde at undervise, hvis hun har tid og mulighed for det.

På et møde sidst på skoleåret mellem skoleledelsen, nøglepersonen og sundhedsplejersken, drøftes det om emnet kan være relevant i en "åben uge/faglig uge", eller om skolen skal have meget fokus på det i f.eks. uge 6, hvor det nye materiale Uge Sex fra Sex og Samfund foreligger. Overvej om nøglepersonen og sundhedsplejersken skal deltage på et fællesmøde inden det nye skoleår, eller de skal deltage i et møde på de enkelte årgange mhp. at få emnet med i årsplanen.

De øvrige lærere informeres om, hvad der er blevet besluttet på mødet, så de i god tid kan tænke emnet ind i årsplanerne.



NØGLEPERSONENS OG SUNDHEDSPLEJERSKENS OPGAVER



Overordnet er det nøglepersonens og sundhedsplejerskens opgave at inspirere de øvrige lærere til at sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab prioriteres, organiseres og kvalitetssikres. Det er derimod ikke meningen, at nøglepersonen eller sundhedsplejersken, der selv skal varetage al seksualundervisning på alle klassetrin.

Eksempler på nøglepersonens og sundhedsplejerskens opgaver:

- Mødes med skoleledelsen en gang årligt, hvor der laves aftale om skolens indsats af seksualundervisning i det efterfølgende skoleår (se afsnittet Samarbejde mellem sundhedsplejen og skole).
- Formidle viden om de lovpligtige rammer for seksualundervisningen til ledelse og kolleger.
- Udbrede kendskabet til kommunens Vejledning til seksualundervisning.
- Koordinere skolens varetagelse af seksualundervisningen.
- Være opsøgende i forhold til nye tiltag og materialer om emnet, samt formidle ny viden videre til ledelse og kolleger.
- Opfordre til og støtte op om, at alle lærere tilmelder sig Uge sex-kampagnen.
- vejlede og inspirere i forbindelse med kollegers planlægning, gennemførelse og evaluering af seksualundervisning.
- Introducere nye kolleger og vikarer til skolens praksis vedr. seksualundervisning.

MISTANKE OM OVERGREB

Ved mistanke om overgreb, er det vigtigt at kende til Silkeborg kommunes beredskabsplan **"I barnets tarv"**. Her kan ansatte i kommunen finde retningslinjer for, hvordan man bør handle ved mistanke om overgreb på børn og unge i alderen 0-18 år.

Både lærere og sundhedsplejersker har særlig underretningspligt, ved mistanke om overgreb.

Undervisning i temaer omkring krop, grænser og seksualitet kan potentielt sætte erkendelsesprocesser i gang hos børn, der er eller har været udsat for fysisk krænkende hændelser.

Der findes ingen entydige tegn på, at et barn er eller har været udsat for overgreb. Reaktionen kan både vise sig som psykiske tegn eller ved speciel sprogbrug, grænseoverskridende adfærd eller små bemærkninger om noget barnet har oplevet eller set. Nogen børn viser slet ikke tegn på, at de har været udsat for noget krænkende.

Det er væsentligt at inddrage professionelle, der kan hjælpe med at afgøre og evt. igangsætte den relevante hjælp til barnet.



VEJLEDNINGENS MATERIALEHENVISNINGER

I vejledningen henvises til en række konkrete undervisningsmaterialer, film, litteratur og web-sites.

Materialerne er udvalgt, så de repræsenterer et mangfoldigt syn på køn, krop, etnicitet, familiele-v og seksualitet, og så de kan inddrages i forskellige faglige sammenhænge. Desuden er der foretaget en prioritering i forhold til udgivelses-år, så der primært henvises til nyere materialer, hvor dette har været muligt.

Hvor der i materialerne henvises til konkrete hjemmesider, kan man gå direkte til den på-gældende hjemmeside ved at klikke på linket.

Som det er angivet i vejledningen, er materia-lehenvisningerne ment som forslag. Det er helt op til den enkelte underviser at vurdere hvilke materialer, der benyttes. Der findes mange an-dre materialer, som også kan være relevante.

En stor del af materialerne findes på **underviserportal.dk**. Som tilmeldt til Uge Sex får man gratis adgang til samtlige materialer på underviserportalen. Man tilmelder sig med sit unilogin eller et selvvalgt login.

En række af de foreslåede materialer kan fin-des på Center for Undervisningsmidler. I vej-ledningen er det angivet, hvilke materialer, der kan findes via **CFU**.

I vejledningen henvises til en række film, der kan findes på **www.filmcentralen.dk**. Man kommer direkte til Filmcentralen ved at klikke på linket i vejledningen.

Som underviser/sundhedsplejerske tilknyttet en skole har man via sit uni-login adgang til **www.dr.dk/skole**. Her findes flere relevante temaer og filmklip til seksualundervisningen.

HENVISNINGER TIL BØRN OG UNGE

Hvis man som underviser har brug for at henvi-se børn og unge til ekstern hjælp og rådgivning, findes her en oversigt over centrale rådgivnings-muligheder for børn og unge. Det anbefales des-uden at inddrage de forskellige rådgivningstilbud i undervisningen, når det er relevant.

Børnetelefonen er Børns Vilkår's rådgivning til børn og unge, hvor man kan få råd og vejled-ning i forhold til alle former for bekymringer og tanker. Man kan ringe anonymt og gratis til Børnetelefonen på 11 61 11, eller man kan benytte sig af Børnetelefonens brevkasse. Bør-netelefonen tilbyder endvidere mulighed for at chatte med en voksen i BørneChatten og Unge-Chatten. **www.bornetelefonen.dk**

Cyberhus beskriver sig selv som et klubhus på nettet. Børn og unge kan skrive til en voksen og få rådgivning via brevkasse og chat – ek-sempelvis om håndtering af problemstillinger relateret til det digitale liv. **www.cyberhus.dk**

"Etniskung" er en hjemmeside og anonym råd-givning til etniske unge. Drives af Landsorgani-sationen af Kvindekrisecentre. **www.etniskung.dk**

Sabaah er en forening for homoseksuelle, bi-seksuelle og transpersoner med etnisk minori-tetsbaggrund. Foreningen tilbyder bl.a. anonym telefonrådgivning. **www.sabaah.dk**

www.privatsnak.dk

Sex & Samfunds rådgivning til børn og unge i alderen 10-15 år om temaer som krop, puber-tet, kærestes, følelser, forelskelse og seksuali-tet. Privatsnak.dk tilbyder anonym rådgivning via chat, telefon og brevkasse

www.privatsnak.dk

Sexlinien for Unge er Danmarks ældste og stør-ste informations- og rådgivningsportal om sex, køn, prævention, følelser, seksualitet, kærlig-hed, seksuelle rettigheder, krop og sexsygdom-me for unge mellem 12 og 25 år. Via telefon, brevkasse og chat tilbydes anonym rådgivning. **www.sexlinien.dk**

Ungdomstelefonen er Landsforeningen for bøsser, lesbiske, biseksuelle og transpersoners (LGBT Danmark) anonyme rådgivning for unge og pårørende. **www.ungdomstelefonen.dk**



HENVISNINGER TIL UNDERVISEREN

Hvis du som underviser vil læse mere om sundheds- og seksualundervisningens rammer eller emnets pædagogik og didaktik, kan følgende materialer og henvisninger anbefales:

www.Bedreseksualundervisning.dk

Hjemmeside til undervisere med introduktion til skolens sundheds- og seksualundervisning.

Børn og seksualitet, af Anna Louise Stevnhøj. Børns Vilkår 2011 (3. udgave).

Bog om børns seksuelle udvikling og adfærd, om seksuelle overgreb og om pædagogisk praksis.

Destination Trivsel på Skolen, af Anne Wind og Lone Smidt, Sex & Samfund 2017.

Baggrundsmateriale til projekt Destination trivsel på skolen. "Destination trivsel på skolen" giver en introduktion til Destination Trivsel, det forskningsbaserede udgangspunkt for projektet og inspiration til arbejdet med trivselsfremme på skoleniveau. Kan downloades på

Underviserportal.dk

Fælles Mål for Sundheds- og seksualundervisning og Familiekundskab

www.EMU.dk

Beskrivelse af de lovpligtige mål og rammer for sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab i skolen. På siden findes desuden eksempler på læringsmål, læringsforløb og henvisninger til faglig inspiration. I vejledningen til emnet er uddybes den sundhedspædagogiske tilgang og der er konkrete eksempler på, hvordan man omsætter emnet til praksis i undervisningen.

Inspiration til bedre seksualundervisning i folkeskolen, Ministeriet for Børn og Undervisning 2012.

Inspirationshæfte med overvejelser over og konkrete ideer til seksualundervisningens tilrettelæggelse og organisering. Inspirationshæftet kan downloades fra Ministeriet for Børn og Undervisnings hjemmeside **www.uvm.dk**.

Seksualundervisning i det multietniske klasserum, af Mette Gundersen, Sex & Samfund 2012.

Bog til undervisere med pædagogiske og didaktiske overvejelser samt konkrete øvelser målrettet seksualundervisning til elever med etnisk minoritetsbaggrund.

Sundhedspædagogik og sundhedsfremme i dagtilbud og skole. Praktisk guide til en helhedsorienteret indsats af Venka Simovska, Ulla Pedersen, Jeanette Magne Jensen, Stig Broström (red.), Dafolo, 2015.

Denne bog tilbyder teoretisk baggrundsviden, der bygger på nyeste forskning i sundhedspædagogik. Via eksempler fra praksis gives anbefalinger og ideer til det praktiske arbejde med sundhedspædagogik og sundhedsfremme.

www.Sundskolenettet.dk

Sund Skole Nettet er en landsdækkende sammenslutning af skoler, der har til formål at fremme sundhed i folkeskolen. På siden findes relevante artikler og inspiration til sundhedsundervisning i skolen.

Uge Sex

Uge Sex er Sex & Samfunds landsdækkende undervisningskampagne, som foregår i Uge Sex. Uge Sex tilbyder gratis undervisningsmaterialer, der er udviklet med afsæt i Fælles mål for sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab. Læs mere om Uge Sex og tilmeld dig her:

<http://www.underviserportal.dk/grundskole/uge-sex-i-grundskolen/uge-sex-i-grundskolen/>

www.underviserportal.dk

Sex & Samfunds portal med undervisningsmaterialer, aktuelle temaer og information om skolens seksualundervisning.



Silkeborg
K o m m u n e